

МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВА НА ДОСТУП ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

MECHANISM TO ENSURE THE PROTECTION OF THE RIGHT TO ACCESS TO PUBLIC INFORMATION IN ADMINISTRATIVE JUDICIARY

Семяніста С.Л.
аспірант

Університету Державної фіскальної служби України

Статтю присвячено дослідженню механізму забезпечення захисту права на доступ до публічної інформації в адміністративному судочинстві. Констатовано, що застосування адміністративним судом механізмів забезпечення реалізації права на доступ до публічної інформації має відбуватися в межах встановлених чинним законодавством України, а також бути ефективним, тобто таким, що здатне відновити порушене право позивача у справі. відповідно до норм чинного законодавства України встановлено, що громадське об'єднання розуміється як «добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів», при цьому відповідно до ч. 5 ст. 1 Закону України «Про громадські об'єднання» визначено, що допустимим є їх функціонування і без створення юридичної особи. Вказано, що чинним законодавством України прямо визначено, що реалізація права на судовий захист у зв'язку із недотриманням режиму обігу публічної інформації має здійснюватися у порядку адміністративного судочинства. Чинним законодавством України прямо визначено, що реалізація права на судовий захист у зв'язку із недотриманням режиму обігу публічної інформації має здійснюватися у порядку адміністративного судочинства. Право на судовий захист може бути реалізовано особою при наявності складної тріади фактів, а саме: встановлення в неї необхідного обсягу її процесуальної дієздатності; дотримання визначених підстав звернення до суду; обґрунтування її позовних вимог. Варто підкреслити, що попри наділення кожної особи правом на судовий захист, об'єктивні можливості його реалізації не завжди існують. Зокрема, правомірною є відмова адміністративного суду у відкритті провадження у адміністративній справі через смерть позивача, через пропущення встановлених процесуальних строків подання адміністративного позову тощо. Наголошено, що відсутність у особи, яка отримала інформаційний запит, необхідних відомостей не є підставою для «формального» підходу щодо реагування на таку вимогу особи як споживача адміністративної послуги. Однак вказано, що при цьому суд, аналізуючи діяльність сторін, і обираючи форму відновлення порушеного права, має виходити із існуючої системи способів його судового захисту.

Ключові слова: публічна інформація, механізм захисту, судовий механізм захисту, адміністративне судочинство.

The article is devoted to the study of the mechanism of ensuring the protection of the right to access public information in administrative proceedings. It is stated that the application by the administrative court of mechanisms to ensure the exercise of the right of access to public information must take place within the established legislation of Ukraine, as well as be effective, ie capable of restoring the violated right of the plaintiff in the case. in accordance with the current legislation of Ukraine, a public association is understood as "a voluntary association of individuals and / or legal entities of private law for the exercise and protection of rights and freedoms, public satisfaction, including economic, social, cultural, environmental, and other interests", while in accordance with Part 5 of Art. 1 of the Law of Ukraine "On Public Associations" stipulates that their operation is permissible without the creation of a legal entity. It is stated that the current legislation of Ukraine explicitly stipulates that the exercise of the right to judicial protection in connection with non-compliance with the regime of circulation of public information should be carried out in administrative proceedings. The current legislation of Ukraine explicitly stipulates that the exercise of the right to judicial protection in connection with non-compliance with the regime of circulation of public information must be carried out in administrative proceedings. The right to judicial protection can be exercised by a person in the presence of a complex triad of facts, namely: the establishment of the necessary amount of his procedural capacity; compliance with certain grounds for going to court; justification of its claims. It should be emphasized that despite giving everyone the right to judicial protection, objective possibilities for its realization do not always exist. In particular, the refusal of the administrative court to open proceedings in an administrative case due to the death of the plaintiff, due to the omission of the established procedural deadlines for filing an administrative claim, etc. is lawful. It is emphasized that the lack of the necessary information from the person who received the information request is not a basis for a "formal" approach to responding to such a request of a person as a consumer of administrative services. However, it is stated that the court, analyzing the activities of the parties, and choosing the form of restoration of the violated right, should proceed from the existing system of ways of its judicial protection.

Key words: public information, protection mechanism, judicial protection mechanism, administrative proceedings.

Прийняття у 2011 році спеціального Закону України № 2939-VI стало складовою системи гарантій забезпечення прозорості здійснення управлінської діяльності. Право на доступ до інформації являє собою гарантоване правом кожного отримувати безпосередньо від органів державної влади, органів місцевого самоврядування й відповідних посадових і службових осіб необхідні офіційні документи, а також іншу важливу інформацію про поточну діяльність цих органів та інших розпорядників публічної інформації.

Однак попри безумовну його прогресивність, механізм забезпечення доступу до публічної інформації не є досконалим. Як зазначає Н.М. Тимченко підкреслює, що попри визначену процедуру доступу до публічної інформації має низку недоліків і колізійних суперечностей. Зокрема, одним із таких недоліків визначається відсутність законодавчої дефініції «службової інформації» [1, с. 39-40].

У Кодексі адміністративного судочинства України у редакції від 04.06.2016 року безпосередньо не було визначено, що до предметної юрисдикції адміністративних судів належать спори, пов'язані із доступом до публічної інформації (ст. 17), і по суті такі спори відносились до

юрисдикції адміністративних судів лише у разі оскарження рішень суб'єктів владних повноважень фізичними особами (п. 1 ч. 2 ст. 17 КАС України).

Реалізація права на захист порушеного інформаційного права у порядку адміністративного судочинства вимагає наявності у суб'єкта звернення процесуальної правосуб'єктності. Попри здійснену реформу адміністративно-судочинного законодавства у 2017 році розуміння категорії «позивач» не відбулося попри наявні його недоліки. Відповідно до п. 8 ч. 2 ст. 4 Кодексу адміністративного судочинства України визначено, що позивачем є «особа, на захист прав, свобод та інтересів якої подано позов до адміністративного суду, а також суб'єкт владних повноважень, на виконання повноважень якого подано позов до адміністративного суду». Реалізація права на доступ до публічної інформації може бути здійснена будь-якою фізичною чи юридичною особою, що вважає, що її права та законні інтереси було порушено розпорядником публічної інформації (при цьому таким суб'єктом може бути не лише орган державної влади чи місцевого самоврядування). Право на звернення до адміністративного

суду можуть реалізувати і громадські об'єднання, що функціонують без створення юридичної особи [2, с. 204].

Адже, відповідно до норм чинного законодавства України встановлено, що громадське об'єднання розуміється як «добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів», при цьому відповідно до ч. 5 ст. 1 Закону України «Про громадські об'єднання» визначено, що допустимим є їх функціонування і без створення юридичної особи.

Зокрема, у справі № 826/24085/15 окружним адміністративним судом м. Києва було встановлено право на отримання публічної інформації, що належить не лише фізичним чи юридичним особам, а і громадським об'єднанням зокрема (наприклад, такою особою у справі виступало громадське об'єднання «Всеукраїнська спілка працівників торгівлі та послуг «Трудова співдружність»). У досліджуваній справі судом були застосовані такі механізми захисту порушеного права, як визнання протиправними дії розпорядника публічної інформації та зобов'язання розпорядника публічної інформації повторно розглянути інформаційний запит [3].

Застосування адміністративним судом механізмів забезпечення реалізації права на доступ до публічної інформації має відбуватися в межах встановлених чинним законодавством України, а також бути ефективним, тобто таким, що здатне відновити порушене право позивача у справі (ч. 2 ст. 5 КАС України).

Встановлення у КАС України таких вимог відповідності обраних механізмів захисту та відновлення порушеного права критеріям ефективності та правомірності є безумовною перспективною новелою.

Визначені чинним законодавством України способи судового захисту порушеного права мають застосовуватися за наявністю належних підстав порушення адміністративного провадження. Очевидним є висновок, що у разі подання адміністративного позову, предметом оскарження якого є порушення процедури доступу до публічної інформації, найбільш ефективним способом судового захисту є визнання дій розпорядника таких відомостей протиправними та зобов'язання утриматися від вчинення певних дій; так само має належний рівень правової ефективності має визнання бездіяльності розпорядника публічної інформації протиправною та зобов'язання вчинити певні дії.

Відповідно до ч. 1 ст. 23 Закону України «Про доступ до публічної інформації» встановлюються підстави судового оскарження дій та результатів суб'єктів владних повноважень, а саме: оскарженню підлягають рішення (наприклад, про відмову в задоволенні запиту на інформацію); неналежне виконання дій (зокрема, надання недостовірної або неповної інформації; несвочасне надання інформації); або бездіяльність (до форм якої належить відстрочка задоволення запиту на інформацію; ненадання відповіді на запит на інформацію; невиконання розпорядниками обов'язку оприлюднювати інформацію відповідно до встановлених чинним законодавством України вимогам).

Крім того допустимим є оскарження у судового порядку інших рішень, дій чи бездіяльності розпорядника публічної інформації (п. 7 ч. 2 ст. 23 Закону України «Про доступ до публічної інформації»).

Отже, чинним законодавством України прямо визначено, що реалізація права на судовий захист у зв'язку із недотриманням режиму обігу публічної інформації має здійснюватися у порядку адміністративного судочинства. Право на судовий захист може бути реалізовано особою при наявності складної тріади фактів, а саме: встановлення в неї необхідного обсягу її процесуальної дієздатності; дотримання визначених підстав звернення до суду; обґрунтування її позовних вимог. Варто підкреслити, що попри наділення кожної особи правом на судовий захист (ст.ст. 32, 55 Конституції України),

об'єктивні можливості його реалізації не завжди існують. Зокрема, правомірною є відмова адміністративного суду у відкритті провадження у адміністративній справі через смерть позивача, через пропущення встановлених процесуальних строків подання адміністративного позову тощо (ст.ст. 169-170 КАС України).

Розгляд та вирішення адміністративного спору щодо забезпечення вимог доступу до публічної інформації відбувається з врахуванням вимог інстанційності та стадійності його врегулювання. Варто відзначити, що попри наявність нормативного підходу до встановлення стадій врегулювання адміністративного спору в цілому, і зокрема, у сфері доступу до публічної інформації, наукова дискусія щодо встановлення сутності такого правового інституту як «стадії адміністративно-судочинного провадження» є триваючою. Так, Н.Б. Писаренко виділяє такі стадії врегулювання публічно-правового спору у порядку адміністративного судочинства, як: 1) провадження у суді першої інстанції; 2) провадження у суді апеляційної інстанції; 3) провадження у суді касаційної інстанції; 4) перегляд судових рішень Верховним Судом; 5) провадження у справі за нововиявленими обставинами [4, с. 63–65].

Звичайно, що перегляд справи у порядку касаційного провадження, а також перегляд справи за нововиявленими обставинами належить до факультативних стадій адміністративного судочинства. Цікавим є підхід, запропонований авторським колективом монографії «Адміністративне судочинство в Україні: теорія, правове регулювання, практика», підготовленою за редакцією С.В. Ківалова та Л.Р. Білої-Тіунової, щодо віднесення апеляційного та касаційного провадження із врегулювання публічно-правового спору до форм перегляду рішень суду першої інстанції, таким чином виокремлюючи лише дві стадії адміністративного судочинства: 1) розгляд та вирішення адміністративного спору у суді першої інстанції; 2) перегляд судового рішення суду першої інстанції у порядку апеляційного провадження, касаційного провадження, чи у зв'язку із нововиявленими обставинами [5, с. 198–224]. Подібним є науково-практичний підхід, обґрунтований у наукових розробках О.В. Кузьменко, однак при цьому слушно і однією із перших вперше наголошено на необхідності виділення окремої стадії судового розгляду справи належного виконання рішення у ній [6, с. 112].

До безумовних досягнень, здійснених О.І. Миколенко наукових розробок стало виділення в межах кожної інстанційної стадії розгляду справи її етапів. В межах окремої стадії розгляду та вирішення адміністративної справи відбувається відповідно до встановлених етапів – відкриття провадження у справі; підготовка справи до судового розгляду; розгляд справи та її врегулювання у судовому порядку; перегляд судових рішень; виконання судових рішень [7, с. 231–233]. Вже в межах окремих стадій адміністративного судочинства О.І. Миколенко виділяє визначені чинним законодавством процедури. Наприклад, до процедур перегляду судового рішення вченим виділяється процедура апеляційного перегляду рішення суду першої інстанції, процедура касаційного перегляду рішення суду першої інстанції, процедура перегляду рішення суду першої інстанції у зв'язку із нововиявленими обставинами [7, с. 235].

З врахуванням вище зазначених науково-практичних підходів в межах даного дослідження є доцільним виділити такі стадії врегулювання адміністративного спору у сфері доступу до публічної інформації, як: відкриття провадження у справі; підготовка справи до судового розгляду; розгляд справи по суті та ухвалення рішення суду; перегляд судового рішення (за ініціативою однією із сторін спору, що визначає її факультативний характер); виконання судового рішення (ефективність реалізації якої залежить в тому числі і від ефективності здійснення судового контролю). Такий підхід є загальним, і застосовується до будь-якої категорії адміністративних спорів. Однак необхідно

відзначити і особливості врегулювання спорів у сфері доступу до публічної інформації, що обумовлені характером досліджуваної категорії справ.

Відповідно до ч. 1 ст. 263 КАС України встановлено, що справи щодо оскарження бездіяльності суб'єкта владних повноважень або розпорядника інформації щодо розгляду звернення або запиту на інформацію мають розглядатися у спрощеному провадженні.

Пошук оптимальної моделі захисту та відновлення порушеного суб'єктивного публічного права було продовжено, в наслідок чого у 2017 році відбулось переосмислення ряду важливих концептуальних моментів здійснення адміністративного судочинства в Україні. Зокрема, необхідно відзначити, що з метою досягнення певної процесуальної «рівноваги» було запроваджено зменшений строк позовної давності для суб'єктів владних повноважень у порівнянні із фізичними особами та юридичними особами приватного права (ст. 122 КАС України).

Реалізації права на судовий захист в цілому, і зокрема, у спорах у сфері доступу до публічної інформації, - має відбуватися в межах встановленого чинним законодавством України строку (ст. 23 Закону України «Про доступ до публічної інформації», ст. 122 КАС України).

Варто наголосити, що пропущення строку звернення до суду із адміністративним позовом не позбавляє особи такого права. Процесуальне право звернення до адміністративного суду може бути поновлено у разі, якщо буде встановлено поважними причини його пропущення (ч. 2 ст. 123 КАС України).

Отже, підставами для відмови у порушенні адміністративного провадження у розгляді та вирішення спору у сфері доступу до публічної інформації є пропущення процесуальних строків для врегулювання спору, неналежність сторін у справі, недотримання принципів інстанційного та предметного розгляду справи.

До компетенції адміністративного суду відноситься і право повернення позивачеві адміністративної позовної заяви у ряді випадків. Зокрема, такою підставою може бути власна ініціатива позивача, що безумовною є взаємопов'язаним з правом особи ініціювати провадження у адміністративній справі. Встановлення такої процесуальної правомочності для позивача дозволяє зробити висновок про реалізацію в межах адміністративного процесу принципу його диспозитивності, що полягає у встановленні можливості для позивача у відкликанні його вимог на будь-якій стадії розгляду адміністративної справи, крім стадії прийняття судового рішення та його виконання. Варто підкреслити, що відкликання позовних вимог не означає одночасне закриття адміністративної справи.

До підстав повернення позовної заяви є її подання неналежним суб'єктом, або ж відсутність підпису та інших необхідних реквізитів, що ідентифікують особу позивача (ч. 2 ст. 43 КАС України).

До спірних підстав для повернення позовної заяви необхідно віднести подання позивачем до цього самого суду іншого позову (позовів) до цього самого відповідача (відповідачів) з тим самим предметом та з однакових підстав і щодо такого позову (позовів), якщо на час вирішення питання про відкриття провадження у справі, що розглядається, не постановлена ухвала про відкриття або відмову у відкритті провадження у справі, повернення позовної заяви або залишення позову без розгляду.

Підставами для відмови у порушенні адміністративної справи з оскарження рішень, дій чи бездіяльності розпорядника інформації є випадки, передбачені ч. 1 ст. 170 КАС України. Передусім таким випадком може бути належність спору до предметної юрисдикції загальних судів чи господарських судів. Отже, адміністративний суд на етапі відкриття провадження у справі має визначити сфері спірних суспільних відносин, що стали предметом позовних вимог, зокрема, необхідним є визначення

допустимості дії положень Закону України «Про доступ до публічної інформації». Зокрема, положення зазначеного Закону України не можуть бути застосовані для врегулювання відносин обігу інформації суб'єктами владних повноважень, інформаційної взаємодії таких суб'єктів, не поширюється дія його нормативно-правових положень на відносини, що виникають при здійсненні ними визначених організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських функцій держави юридичними особами приватного та публічного права, а також на відносини у сфері звернень громадян, які регулюються відповідним спеціальним законом.

Доречним в цьому аспекті є застосування положень пунктів 3 і 4 Постанови Пленуму Вищого адміністративного суду України від 29 вересня 2016 року № 10 «Про практику застосування адміністративними судами законодавства про доступ до публічної інформації», де встановлено коло відносин, врегулювання яких відбувається іншими законодавчими актами [8].

Дискусійним залишається підхід до встановлення предметної юрисдикції адміністративних судів шляхом застосування виключного підходу, коли законодавством визначається, що у порядку адміністративного судочинства мають вирішуватися спори, що не можуть бути врегульовано у порядку конституційного, кримінально-процесуального, господарсько-процесуального та цивільно-процесуального судочинства (ч.ч. 2, 3 ст. 19 КАС України).

Окрім сфери застосування Закону України «Про доступ до публічної інформації» до обов'язків адміністративного суду відноситься встановлення належності суб'єктного складу відповідних спірних відносин. Суд має встановити чи дотримані критерії відповідності відповідача у справі. Зокрема, необхідно підкреслити, що не є розпорядниками публічної інформації народні депутати та депутати місцевих рад під час здійснення ними повноважень представництва; їх діяльність регулюється згідно із нормами спеціального законодавства.

Окрему увагу необхідно приділити доцільності вирішення питання належності відповідача, у разі виконання ним делегованих повноважень суб'єктів владних повноважень. Врахування обставин виконання особою делегованих повноважень закріплено у нормативному розумінні категорії «публічно-правового спору». Так, під публічно-правовим спором законодавець визначає спір, де хоча б одна сторона здійснює публічно-владні управлінські функції, у тому числі на виконання делегованих повноважень, і спір виник у зв'язку із виконанням або невиконанням такою стороною зазначених функцій; або хоча б одна сторона надає адміністративні послуги на підставі законодавства, яке уповноважує або зобов'язує надавати такі послуги виключно суб'єкта владних повноважень, і спір виник у зв'язку із наданням або ненаданням такою стороною зазначених послуг; або хоча б одна сторона є суб'єктом виборчого процесу або процесу референдуму, і спір виник у зв'язку із порушенням її прав у такому процесі з боку суб'єкта владних повноважень або іншої особи.

Як зазначає А.Й. Бучинська специфічними властивостями делегованих повноважень є наявність нормативного акту про делегування, що має прийматися делегуючим органом; делегування повноважень є допустимим лише в межах компетенції органу публічного управління; відповідність нормам чинного законодавства України; відсутність розширення компетенції органу, якому делегується виконання певних повноважень; тимчасовий характер делегування повноважень; неприпустимим є переделегування повноважень [9, с. 184-186]. Для з'ясування питання, чи є особа, яка надає певний вид державних послуг і до якої надійшов запит на інформацію щодо цих послуг, розпорядником інформації у розумінні Закону «Про доступ до публічної інформації», суди повинні встановити суть виконуваних ним повноважень та підстави їх реалізації [8].

Також не допускається відмова у відкритті провадження у справі з мотивів недоведеності заявленої вимоги, відсутності доказів, пропуску позовної давності та інших не передбачених законом підстав [10, с. 132].

За умови відсутності підстав для відмови у відкритті провадження у справі, залишення позовної заяви без руху, її повернення чи відмови у відкритті провадження у справі, то суддею має бути прийнято рішення про відкриття провадження в адміністративній справі на підставі позовної заяви (ч. 2 ст. 171 КАС України).

Розгляд та вирішення у порядку адміністративного судочинства спорів, пов'язаних із забезпеченням доступу до публічної інформації вимагає встановлення характеру та змісту запитуваних відомостей, з метою їх відокремлення від службової інформації, комерційної інформації чи інших різновидів інформації з обмеженим доступом. Однак при цьому існуюча нормативна невизначеність щодо встановлення сутності категорії «службова інформація» своїм наслідком має колізійні розбіжності у її правозастосування.

Як зазначає В.В. Кирильчук, переважна більшість населення не визначає критеріїв віднесення тих чи інших відомостей до категорії «публічна інформація», що в тому числі обумовлено недостатнім рівнем правової культури та освіти. При цьому і посадові особи органів державної влади та місцевого самоврядування, а також інших суб'єктів владних повноважень не здатні відрізнити такі категорії, як «інформаційний запит», «запит на отримання публічної інформації» та «звернення громадянина», що є однією із першопричин триваючих процесів збереження рівня інформаційних спорів. Вченим визначається, що запит на інформацію розглядається як «прохання особи до розпорядника інформації надати публічну інформацію, що знаходиться у його володінні», тоді як звернення громадянина має характер пропозицій, скарг чи клопотання [11].

До проблем, що свідчать про низьку ефективність забезпечення доступу до публічної інформації, що ведуть до виникнення адміністративно-правових спорів, є існуючі інформаційні бар'єри, що часто унеможливають розуміння наданих відомостей пересічними громадянами. Тобто, підготовка відповіді на інформаційний запит професійної правничою термінологією часто є суттєвою перешкодою до розуміння її змісту для значної кількості представників населення України. Втім сфера забезпечення доступу до публічної інформації не передбачає надання безоплатної правової допомоги, прямо відмежовує першу категорію від останньої, вимагає встановлення імперативу надання роз'яснень змісту оприлюднених відомостей.

До способів судового захисту у справах про захист права на доступ публічної інформації хибним є віднесення захисту честі та гідності особи, право якої було порушено. Таким, що не відповідає сутності захисту суб'єктивного публічного права у порядку адміністративного судочинства є висунення вимоги до відповідача про примусове вибачення. Варто відзначити, що обґрунтування такого висновку складається і на підставі існуючих наукових розробок у межах науки адміністративного права та процесу.

Застосування такого способу судового захисту, як встановлення наявності чи відсутності компетенції (повноважень) суб'єкта владних повноважень у разі розгляду та вирішення адміністративної справи у сфері доступу до публічної інформації, полягає у визначенні організаційно-технічної та правової підстави у відповідача надати запитовані відомості у формі, що вимагалась запитувачем.

При цьому відсутність у особи, що отримала інформаційний запит, необхідних відомостей не є підставою для «формального» підходу щодо реагування на таку вимогу особи як споживача адміністративної послуги. Однак при цьому суд, аналізуючи діяльність сторін, і обираючи форму відновлення порушеного права, має виходити із існуючої системи способів його судового захисту.

Підсумовуючи, доцільно наголосити, що подання адміністративного позову про визнання дій суб'єкта публічної адміністрації формальними фактично не має нормативного підґрунтя. Забезпечення захисту порушеного права в порядку адміністративного судочинства вимагає врахування вимоги забезпечення доказування у адміністративній справі, що покладається на кожну із сторін, своєї позиції (ст.ст. 77, 78 КАС України).

Наприклад, у справі № 826/13116/16 окружним адміністративним судом міста Києва позивачу (Голови молодіжно-житлового комплексу «Надія») у задоволенні його позовних вимог було відмовлено, по-перше, через відсутність обставин, що свідчать про неправомірність та «формальність» діяльності відповідача (Київської міської державної адміністрації) [12].

Крім того позовна вимога щодо визнання дій Київської міської державної адміністрації «формальними» не відноситься до системи способів судового захисту, визначеної ст. 5 КАС України, містить оціночні поняття, не встановлюється чинним законодавством критерії формалізму у діяльності суб'єкта публічного управління, а відтак не може бути застосовано.

ЛІТЕРАТУРА

1. Тимченко Н.М. Правовий механізм доступу до публічної інформації: сучасний стан та перспективи. Правовий вісник Української академії банківської справи. 2012. С. 39–40.
2. Сибіга О.М. Адміністративно-правове забезпечення та судовий захист права особи на доступ до публічної інформації: дис... д.ю.н. 12.00.07. Запоріжжя: ЗНУ, 2019. 378 с.
3. Справа № 826/24085/15 : постанова Окружного адміністративного суду м. Києва від 01.02.2016 р. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/55352273>
4. Адміністративне судочинство : навчальний посібник / І.М. Балакарева, І.В. Бойко, Я. С. Зелінська та ін. За заг. ред. Н.Б. Писаренко. Харків: Право, 2016. 312 с.
5. Адміністративне судочинство в Україні: теорія, правове регулювання, практика : монографія / С.В. Ківалов, Л.Р. Біла-Тіунова, Д.А. Козачук та ін. Одеса: Фенікс, 2013. 394 с.
6. Кузьменко О.В. Адміністративна юстиція в Україні : навчальний посібник. К. : Атіка, 2007. 156 с.
7. Миколенко О.І. Адміністративний процес та адміністративна відповідальність в Україні: навчальний посібник. Харків: Одиссей, 2010. 368 с.
8. Про практику застосування адміністративними судами законодавства про доступ до публічної інформації : Постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України від 29 вересня 2016 року №10. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010760-16>
9. Бучинська А. Й. Власні і делеговані повноваження органів місцевого самоврядування у світлі законодавства України та Польщі. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. №5. С.184–186.
10. Красовська А.В. Особливості адміністративного судочинства у справах про припинення юридичних осіб за позовами суб'єктів владних повноважень: дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.07. Приватний вищий навчальний заклад «Львівський університет бізнесу та права». Львів, 2012. 208 с.
11. Кирильчук В.В. Актуальні проблеми доступу до публічної інформації / В.В. Кирильчук [Електронний ресурс]. URL: http://3222.ua/article/aktualn_problemi_dostupu_do_publicho_nformats.htm. 2/2, 2016
12. Справа № 826/13116/16 : постанова Окружного адміністративного суду міста Києва від 23.02.2017 року. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/65161422>